

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію *ШУТКО Дар'ї Олегівни*
«ПОЕТИКА СОНЕТА У КАМЕРНО-ВОКАЛЬНІЙ ТВОРЧОСТІ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»

В умовах пошуку опори в крихкому балансі буремних випробувань, що спіткає нашу Україну виснажливо тривалий час, встановлення маркерів національної ідентичності через наукову рефлексію та усвідомлення культурного спадку в динаміці розгортання певних жанрових феноменів має насправді екзистенційне значення. Тому звернення в дисертації Шутко Дар'ї Олегівни до систематизованого й деталізованого дослідження поезики сонету у камерно-вокальній творчості саме українських композиторів у визначних хронологічно обширних межах ХХ–ХХІ століття та, зокрема до генези жанру та систематизації даних про сонет в українській музиці, питань взаємодії його вербального та музичного рівнів його тексту є актуальним і новаційним в мистецтвознавчому плані і водночас необхідним, затребуваним й стимулюючим, на нашу думку, фактором у творчих вимірах. Ракурси уваги дисертантки відображають її глибокий інтерес до вивчення різних вимірів сонетного жанру, а текст роботи демонструє змістовне й послідовне висвітлення наукових аспектів, що дотичні до заявленої проблематики. Особливу практичну цінність представляють аналітичні розділи, що присвячені детальному розгляду віднайдених та сучасних перлин сонетних солоспівів. Адже цей пласт музичної творчості в такому обсязі чи не вперше висвітлюється в наукових розвідках української музикознавчої думки.

Секрет успіху даної роботи, на нашу думку, полягає саме в її міждисциплінарній спрямованості, що в значній мірі визначає її теоретичну базу. Адже саме комплексне та варіативне за своїми пропорціями застосування музикознавчих та літературознавчих підходів у купі з долученням розлогого ландшафтного пласту епістолярної і документальної спадщини митців, чії життєписи дотичні до кола матеріалів дослідження, –

дає можливість використовувати низку різноманітних аналітичних методик та стає ефективним інструментом вивчення поезики музичного сонету в українській камерно-вокальній музиці ХХ–ХХІ століття.

Актуальність дослідження важко переоцінити, і навіть викликає здивування, як такий розлогий та розкішний музичний матеріал лише зараз потрапляє у фокус наукової уваги. Вражаюча своєю висотою художня досконалість українських вокальних сонетів та чисельність зразків цього жанру безперечно має знайти (і нарешті знаходить) своє достойне висвітлення в загальній панорамі вітчизняної музичної культури. Звичайно це занурення в наукові площини буття вокальних сонетів української композиторської школи стало можливим, завдячуючи попереднім оглядам наукової керівниці дисертантки, Олени Володимирівни Осоки. Вона не тільки забезпечила надійну науково-методичну базу для подальшого наукового руху, але й стала однією з авторок-упорядниць цінного видання – нотної збірки музичних сонетів українських композиторів, що побачила світ у 2020 році. Презентація видання відбулась в Малій залі Національної музичної академії України, подія знайшла своє відлуння в декількох концертах впродовж 2022-2024 років, в яких, до речі, брала участь прекрасна піаністка Дар'я Шутко, яка паралельно з науковою, здійснила серію так би мовити, творчих апробацій досліджуваного матеріалу в процесі натхненого концертмейстерського супроводу підготовки вокальних сонетів до сценічного виконання.

Робота вийшла оригінальна, сучасна за методологією та принципами викладу і справді новаторська. Авторці вдалось вперше здійснити первинне накопичення та систематизацію даних щодо музично-сонетної творчості українських композиторів та каталогізувати ці камерно-вокальні твори в алфавітному та хронологічному порядку; системно дослідити особливості відтворення динаміки звучання сонетного тексту в солоспіві крізь призму методики видатного вченого-філолога і культуролога Сергія Бураго; залучити до орбіти активного репертуару неопубліковані або щойно видані

твори цього жанру (зокрема вокальні композиції Миколи Дремлюги та Олександра Опанасюка); в практиці поглибленого компаративного аналізу музичних сонетів на текст «Озимандія» Персі Біші Шеллі продемонструвати продуктивність обраного аналітичного інструментарію.

Відповідно до мети та поставлених завдань, дослідження побудовано зі вступу, трьох розділів з внутрішнім розподілом на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (всього 313 позицій, з них більше 60 іноземним мовами) та чотирьох додатків, а також містить анотації українською та англійською мовами і список публікацій здобувачки.

Перший розділ дисертації «Інтерактивні перетини музикознавчої та літературознавчої методологій у проблемному полі музично-поетичного сонетарію» складається з двох підрозділів. Він створює теоретичну базу для подальших аналітичних проєкцій багатогранного дослідження поезики сонету у камерно-вокальній творчості українських композиторів ХХ–ХХІ століття. Проблематика, що пов'язана з жанром сонетного солоспіву знаходить висвітлення в огляді провідних наукових інтенцій, що дотичні до ретроспективного огляду походження, історії розвитку і сучасних перевтілень поетичного сонету, проблематики інтерактивної взаємодії музичної та вербальної складових тексту вокального сонету тощо. Генеза сонету в усіх його історичних і теоретичних вимірах прискіпливо викладається у строгій послідовності, скрупульозно охоплюючи аспекти структурних особливостей побудови сонету від його класичних форм до екзотичних модифікацій, його виразових можливостей, а також в динаміці взаємовпливів вербальних та музичних компонентів тексту.

Другий розділ дисертації «Рецепція сонета в камерно-вокальних творах українських композиторів ХХ – початку ХХІ століття: загальна характеристика» складається з чотирьох підрозділів та охоплює широку панораму цього жанру в акцентах на географію і хронологію його розповсюдження, ступінь інтенсивності композиторського інтересу до нього, літературні преференції авторів на тлі взаємодії музичного та поетичного

пластів. Авторка послідовно та системно окреслює динаміку вокального сонету в українській музиці досліджуваного періоду. Майже кожен сонетний витвір знаходить опис обставин створення, композиційних та образно-емоційних координат солоспівів. В комплексі з Додатками дисертації (діаграми з Додатку А, бібліографічні таблиці Додатків Б і В, скрупульозні викладки з аналізом фонем вірша за методом С.Б. Бураго та відповідності їх звучності до музичного звучання) цей розділ представляє потужну джерельну та інструментальну базу для подальших аналітичних дискурсів роботи. Можна зі сміливістю констатувати, що українських вокальний сонет вперше знаходить таке вичерпне висвітлення в музикознавстві, а обрана стратегія дослідницької траєкторії видається плідною для багатьох феноменів української музичної культури, що ще очікують на свою так би мовити валідацію в теоретичній думці.

Третій розділ дисертації «Варіативність музично-поетичних рішень у просторі українського музичного сонетарію: ілюстративна галерея» складається з трьох підрозділів монографічного спрямування та є чи не найобширнішим в роботі. Першим в центрі уваги стає сонет Персі Біші Шеллі «Озимандія», який аналізується в трьох музичних інтерпретаціях, що належать перу Федора Якименка, Леоніда Лісовського та Бориса Лятошинського. «Озимандія» постає у повному обсязі своїх культурологічних та літературознавчих контекстів, а проєкції його образів та сенсів в композиторських рішеннях наповнені справжньою виконавською поетикою та влучних фокусів уваги, що розкривають не тільки сутність кожної з музичних трактовок сонету, але й суттєво доповнюють напрацювання щодо творчості цих трьох визначних класиків української музики ХХ сторіччя. На заміну історичним екскурсам та компаративним технікам першого підрозділу, лінія розгортання дослідження пропонує натхненний нарис життєтворчості. Цей цілісний есей, що присвячений сонету в творчості Миколи Дремлюги – автора значного доробку на теренах музичного сонетарію (близько 50 солоспівів). Особливо цінною є

репрезентація низки неопублікованих раніше шедеврів композитора на слова Франческо Петрарки, Адама Міцкевича та ін., яка підсилює пошуковий характер роботи. Висвітлення сучасних проєкцій жанру на прикладі сонетів поетеси Софії Майданської у третьому підрозділі побудовано навколо аналізу масштабної та експресивної композиторській інтерпретації Олександра Козаренка та інтимної лірики в сонеті Євгенії Марчук з його органікою й комплементарністю словесних та музичних засобів виразності.

На завершення дослідження його авторка послідовно резюмує поточні, проміжні та концептуальні висновки, що абсолютно вичерпно відповідають всім поставленим завданням. Відзначається, що камерно-вокальний сонетарій української композиторської школи характеризується яскравою стильовою неоднорідністю у своїй концепції жанру, але це розмаїття трансформацій сонетної моделі саме і є запорукою того, що музичний сонет набуває феноменологічних рис і справді постає як інтенціональний об'єкт.

Загалом представлена робота має прекрасний монографічний потенціал, і саме тому необхідно проартикулювати деякі лакуни, які було б варто наповнити. В основному так звана добудова довершеної конструкції уявлень про музичний сонет може рухатись в декількох напрямках, які і стануть основою для запитань в процесі власне захисту дисертації.

Перше: окреслення траєкторії розвитку жанру вокального сонету в роботі охоплює тривалий проміжок часу (більше століття), тим не менш для надання по-справжньому історико-культурологічного резонансу досліджуваному феномену, хотілося б занурити український сонет у більш широкі географічні контексти. Видається, що через порівняння його «звучання» вокального сонету в традиціях музичної поезики різних національних композиторських шкіл на мапі історії світової музики можна максимально точно вирізнити неповторні та унікальні риси цього жанру саме в українській реалізації.

По-друге, для врівноваження деякого перевантаження роботи літературознавчими описами та методиками, а також для наочного показу

неповторних рис саме музичного сонету варто було б вписати взаємини музики і слова в ньому в більш широке коло стосунків музично-поетичних жанрів. Тобто, наскільки подібна, або відмінна картина взаємодії вербальної та музичної складових жанру у порівнянні з іншими прикладами застосування моделей суміжних видів мистецтва?

Наостанок слід підкреслити, що всі запитання відображають глибокий смисловий потенціал тематики дослідження та наміром окреслити можливі вектори його подальшого розгортання, адже поява цієї наукової праці приверне увагу сонетного жанру в середовищі і сучасних українських композиторів, і камерних виконавців. Зазначимо, що незначні зауваження редакційно-технічного характеру та запитання не зменшують високої оцінки представленої роботи, але слугують віддзеркаленням наукової зрілості її автора та підкреслюють актуальність, новизну та ґрунтовність дослідження. Дисертація видається самостійною, цілісною і глибокою роботою, що актуалізує нові репертуарні горизонти українського музикознавства та виконавського мистецтва. Аналітичні напрацювання роботи вирізняються академічною культурою, значно поглиблюють наукове поле уявлень про поетику камерно-вокального сонету, мають високу наукову цінність і широкий спектр практичного застосування.

Отже, дисертаційне дослідження Шутко Дар'ї Олегівни «Поетика сонета у камерно-вокальній творчості українських композиторів ХХ–ХХІ століття» в повній мірі відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії, а його автор безперечно заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

**Канд. мистецтвознавства,
в. о. професора кафедри
спеціального фортепіано № 2
Національної музичної академії України**

О. В. Ринденко